

AGNIESZKA BRZOSKO-SERMAK

SZCZEGÓLNE CECHY ROZWOJU MIAST WSCHODNIEGO POGRANICZA POLSKI

Zarys treści: Autorka podejmuje próbę analizy uwarunkowań rozwoju miast należących do wschodniego pogranicza Polski. Punkt wyjścia stanowi zarys historii rozwoju 28 miast, które w wyniku zmian przebiegu wschodniej granicy Polski w związku z II wojną światową stały się ośrodkami nadgranicznymi. Położone są w bliskiej odległości od granicy z Ukrainą, Białorusią, Litwą i Rosją. Rozpatrywane są głównie zewnętrzne uwarunkowania funkcjonowania badanych miast ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia jakie odegrały dla ich rozwoju euroregiony. Przywołana zostaje sama idea euroregionów oraz ich pierwsze przykłady z pograniczy innych państw Europy. Zwrócono uwagę na rolę jaką odgrywają zarówno w sferze kultury, edukacji, rozwoju ruchu turystycznego jak i działań związanych z ochroną środowiska.

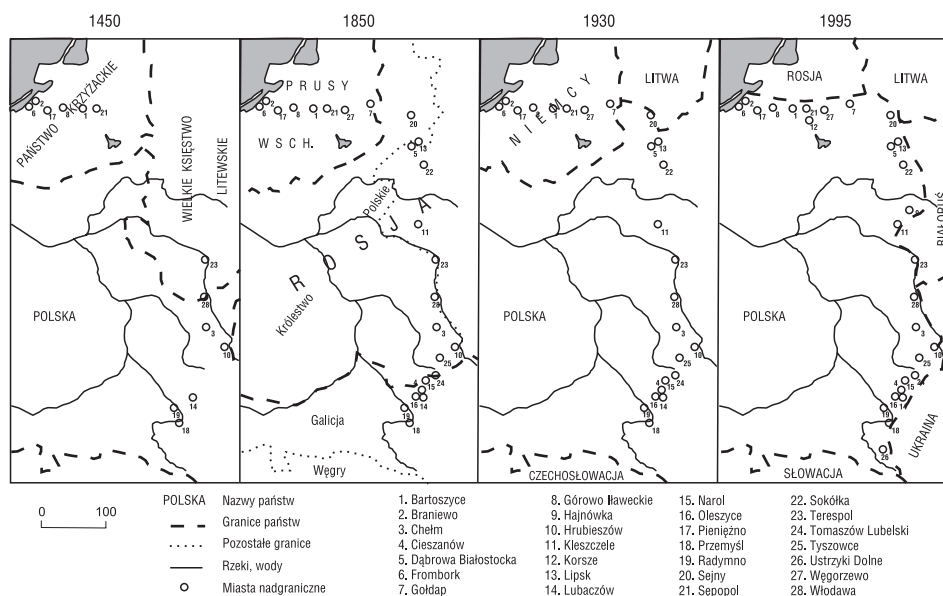
Słowa kluczowe: miasta nadgraniczne, euroregiony

Wstęp

Zmiana sytuacji geopolitycznej, jaka zaistniała w 2004 r. w chwili rozszerzenia się UE, skłoniła do podjęcia badań nad procesami wpływającymi na rozwój miast położonych jednocześnie w pobliżu granic północno-wschodniej i wschodniej Polski (wschodniego pogranicza Polski), a będących zarazem (oprócz granicy z Litwą) zewnętrznymi granicami Unii Europejskiej. Obecne przygraniczne, peryferyjne położenie miast nadgranicznych utrudnia ich rozwój i pozostawia w tyle za pozostałymi ośrodkami położonymi w tych samych województwach. Należy jednak pamiętać, że badane ośrodki powstawały w różnych okresach i nie zawsze cechowała je peryferyjność. Dlatego właśnie aktualna jest identyfikacja zarówno historycznych, jak i obecnych uwarunkowań rozwoju miast wschodniego pogranicza Polski.

Obszar badań

W niniejszym opracowaniu przyjęto, że za miasta nadgraniczne lub pograniczne rozumiane będą te położone w strefie nadgranicznej, która obejmuje cały obszar gmin przyległych do granicy państwowej. Jeżeli określona w ten sposób szerokość strefy nadgranicznej nie osiąga 15 km, włącza się do niej również obszar gmin bezpośrednio sąsiadujących z gminami przyległymi do granicy państwowej (Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej, Dz.U. Nr 78, poz. 461, z późn. zm.). Ze względu na to, że strefa nadgraniczna może osiągać różne szerokości, na potrzeby tej pracy przyjęto, że badane ośrodki nie będą położone dalej niż 20 km od granicy państwowej, licząc w linii prostej (ryc. 1).

Ryc. 1. Obszar badań

Fig. 1. Research area

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS.

Zakres przestrzenny opracowania obejmuje Polskę północno-wschodnią i wschodnią, sąsiadującą przez granice państwowe z Federacją Rosyjską (Obwód Kaliningradzki), Litwą, Białorusią i Ukrainą. Szczegółowe badania i analizy zostały przeprowadzone dla 28 usytuowanych tam miast. Na północy są to: Frombork, Braniewo, Pieniężno, Górowo Iławeckie, Bartoszyce, Sępól, Korsze, Węgorzewo i Gołdap – wszystkie 9 należą do województwa warmińsko-mazurskiego i sąsiadują przez granicę z Obwodem Kalinin-

gradzkim Federacji Rosyjskiej. Dalej na południe leży 6 miast województwa podlaskiego: Sejny – przy granicy z Litwą, oraz Lipsk, Dąbrowa Białostocka, Sokółka, Hajnówka i Kleszczelce – w pobliżu granicy z Białorusią. Miasta nadgraniczne znajdujące się w województwie lubelskim to: Terespol i Włodawa przy granicy z Białorusią oraz Chełm, Hrubieszów, Tyszowce i Tomaszów Lubelski – graniczące z Ukrainą. Ostatnia grupa 7 rozpatrywanych miast nadgranicznych leży w województwie podkarpackim: Narol, Cieszanów, Oleszyce, Lubaczów, Radymno, Przemyśl i Ustrzyki Dolne.

Zarys historii rozwoju miast obecnego wschodniego pogranicza Polski

Miasta Polski północno-wschodniej i wschodniej mają zróżnicowaną genezę historyczną. Wynika ona przede wszystkim z odmiennych dziejów politycznych (Krzysztofik 2000). Miasta znajdujące się obecnie w pobliżu północno-wschodniej i wschodniej granicy Polski kilkakrotnie zmieniały swoją przynależność państwową, lecz w ciągu dziejów nie zawsze były miastami nadgranicznymi. Dlatego właśnie przez kilka wieków mogły się one rozwijać, mając szeroki obszar oddziaływania, niezakłócony bliskim przebiegiem granicy państwowej.

Najwcześniejsze lokacje badanych miast nadgranicznych mają średniowieczną genezę i dotyczą głównie ośrodków na terenie dzisiejszego województwa warmińsko-mazurskiego (Braniewo, Pieniężno). Związane były one z podbojem i zasiedlaniem tych ziem przez Zakon Krzyżacki, oraz z prowadzoną przez niego polityką osadniczą i administracyjną. Okresem największej liczby lokacji miejskich na tym obszarze był wiek XIV. Był to czas dużego znaczenia polityczno-gospodarczego państwa zakonnego w tej części Europy (Krzysztofik 2000). Badane ośrodki nadgraniczne położone w obrębie dzisiejszych województw lubelskiego i podkarpackiego powstawały zaś od XIV w.

W połowie XV w. na obszarze dzisiejszego województwa warmińsko-mazurskiego istniało tylko 6 z 28 ośrodków badanych w tej pracy (tab. 1, ryc. 2). Leżały one w obrębie Państwa Krzyżackiego, z dala od granic państwowych. W tym samym czasie na terenie dzisiejszego województwa podlaskiego nie było jeszcze żadnego z badanych ośrodków. Na obszarach należących dzisiaj do województw lubelskiego i podkarpackiego w wieku XV istniało 7 z omawianych współczesnych miast nadgranicznych. Terespol i Włodawa leżały wtedy w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego, a Chełm, Hrubieszów, Lubaczów, Radymno i Przemyśl – w obrębie państwa polskiego. Nadgraniczne położenie w pobliżu granicy Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego miały wtedy: Włodawa i Hrubieszów.

Miasta na Podlasiu mają natomiast późniejszą genezę; większość lokacji przypadła tam na XVI w., a badane miasta nadgraniczne w tym województwie powstawały aż do XVIII w. (tab. 1). Nie były one jednak położone wtedy w sąsiedztwie jakiegokolwiek państwa państwowej.

Ważnymi momentami w historii rozwoju miast wschodniego pogranicza Polski było stulecie utraty państwowości, związane z podziałem Rzeczypospolitej pomiędzy: Rosję,

Tab. 1. Dane o miastach nadgranicznych wschodniego pogranicza Polski

Table. 1. Some information about cities in the eastern Polish borderland

Nawa obecna	Rok lokacji	Dawne nazwy i dodatkowe informacje	Województwa i funkcje administracyjne		Ludność w 2007 r.
Bartoszyce	1336	niem. Bartenstein (do 1945 r.), rus. Бартошице, (I lokacja 1326 r. Rosenthal)	WM	P	25 164
Braniewo	1284	dawniej Brunsberga, niem. Braunsberg, (I lokacja 1254 r.)	WM	P	17 693
Chełm	1392	gród Chełm od 1240 r., ukr. Холм – Cholm	L	P	67 782
Cieszanów	ok. 1550	II lokacja 1665 r.	PK		1 924
Dąbrowa Białostocka	1712	Lokacja ok. 1775 r.	PD		6 074
Frombork	1310	I lokacja 1278 r. Frauenburg, bez praw 1945–1959, łac. Castrum Dominae Nostrae	WM		2 440
Gołdap	1570	dawniej niem. Goldap, lit. Geldapė	WM	P	13 486
Górowo Iławeckie	1335	Landsberg do 1945 r.	WM		4 412
Hajnówka	1951	białorus. Гайнаўка, Hajnauka	PD	P	21 775
Hrubieszów	1410	do 1802 Rubieszów, ukr. Грубешів, łac. Rubesovia	L	P	18 479
Kleszczele	1523	bez praw 1950–1993	PD		1 410
Korsze	1962		WM		4 574
Lipsk	1580	bez praw 1869–1983	PD		2 482
Lubaczów	1377	ukr. Любачів, archidiecezja 1945–1991	PK	P	12 415
Narol	1587	Florianów	PK		2 117
Oleszyce	1580	bez praw 1915–1989	PK		3 095
Pieniężno	1295	do 1947 Melzak, niem. Mehlsack, bez praw 1945–1973	WM		2 862
Przemysł	1389	ukr. Перемишль, niem. Przemsel, łac. Praemislia	PK	P	66 867
Radymno	1431		PK		5 554
Sejny	ok. 1600	lit. Seina	PD	P	5 910
Sępól	1351	niem. Schippenbeil do 1945 r.	WM		2 035
Sokółka	1608	białorus. Сакулка	PD	P	18 708
Terespol	ok. 1700		L		5 998
Tomaszów Lubelski	1590		L	P	20 034
Tyszowce	1419	bez praw 1869–2000	L		2 161
Ustrzyki Dolne	1952	ukr. Устрики Долишні, ros. Устрики Долные	PK	P	9 418
Węgorzewo	1571	dawniej Węgobork, niem. Angerburg, lit. Unguris	WM	P	11 634
Włodawa	po 1400		L	P	13 546

Objaśnienia: Obecnie województwa: WM – warmińsko-mazurskie, PD – podlaskie, L – lubelskie, PK – podkarpackie, P – miasta powiatowe

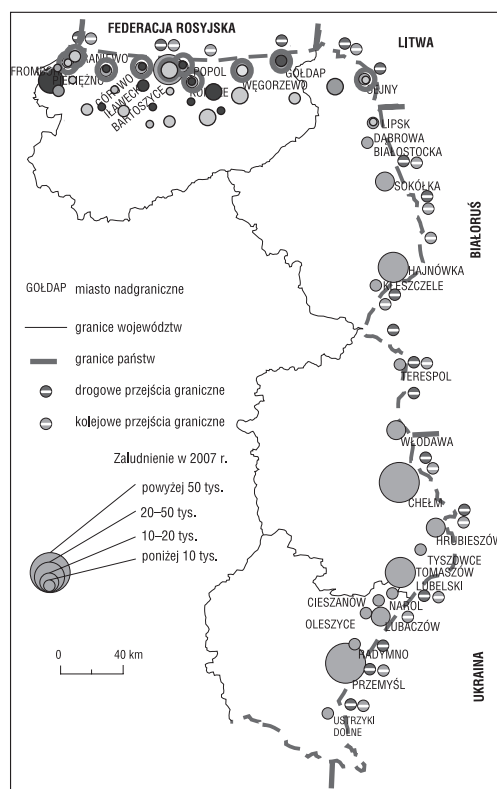
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Kwiatek, Lijewski 2002, Bank Danych Regionalnych, 2007, GUS.

Prusy i Austrię, oraz zmiany terytorium Polski w XX w. (Eberhardt 2004). Przyczyniły się one do ukształtowania istotnych dysproporcji pomiędzy poszczególnymi regionami kraju, także infrastrukturalne (Lijewski 1994).

W XIX i na początku XX w. na obszarach stanowiących dziś zachodnie i północne województwa Polski, następował intensywny rozwój przemysłu, infrastruktury technicznej i nowoczesnych metod gospodarowania w rolnictwie. W tym samym czasie gospodarka wschodniej części kraju opierała się głównie na tradycyjnym rolnictwie, nie generującym bodźców dla intensywnego rozwoju gospodarczego (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2007). Istotne i dziś wewnętrzne różnice w poziomie społeczno-gospodarczym województw wschodniego pogranicza Polski nadal wynikają z XIX-wiecznej przynależności poszczególnych części tego obszaru do trzech różnych państw. Tereny obecnego województwa podkarpackiego należały bowiem do Austro-Węgier, podlaskiego i lubelskiego – do Rosji, zaś warmińsko-mazurskiego – do Niemiec.

W tym czasie istniało już 25 z 28 badanych w tej pracy miast, ale tylko niektóre z nich były w tym czasie ośrodkami nadgranicznymi. Były to: Gołdap – przy granicy niemiecko-rosyjskiej, oraz Tyszowce, Tomaszów Lubelski, Narol, Cieszanów i Oleszyce – przy granicy rosyjsko-austriackiej.

W okresie międzywojennym liczba badanych w niniejszej pracy miast nie uległa zmianie. Większość ośrodków mogło w tym czasie rozwijać się w niezakłócony sposób, leżąc z dala od granic państwowych. Jedynie wcześniej wspomniany Gołdap, na granicy niemiecko-polskiej, i Sejny, na granicy polsko-litewskiej, miały uszczuplone obszary wpływów. To, co różnicowało w tym czasie rozwój badanych miast, to zróżnicowana polityka gospodarcza Polski i Niemiec. W południowej, polskiej części badanego obszaru zainicjowano dopiero procesy industrializacyjne, a w północnej – niemieckiej, miasta obecnego województwa warmińsko-mazurskiego uzyskały stosunkowo wysoki poziom rozwoju infrastruktury.

Ryc. 2. Położenie badanych miast tle granic Polski w latach 1450, 1850, 1930 i 1995

Fig. 2. The location of the cities under investigation with the Polish boundaries of 1450, 1850, 1930, and 1995

Źródło: opracowanie własne.

Po II wojnie światowej wszystkie badane w niniejszej pracy miasta znalazły się w granicach Polski, w pobliżu jej północno-wschodniej i wschodniej granicy. Od tego też czasu w nieprzerwany do dzisiejszego dnia sposób funkcjonują one w warunkach peryferyzacji i uszczuplonych obszarów oddziaływania. Sześć z badanych ośrodków nie miało wtedy praw miejskich.

W początkowych latach transformacji ustrojowej, zapoczątkowanej w 1989 r., badany obszar cechuje rozwinięty potencjał przemysłowy, który w mniejszym stopniu zostaje dotknięty niekorzystnymi zjawiskami towarzyszącymi wprowadzeniu zmian strukturalnych w gospodarce kraju. Po 1992 r. gospodarka tego obszaru wykazała się jednak znacznie mniejszą zdolnością do sprostania wymogom otwartej, konkurencyjnej gospodarki (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2007). Z tego właśnie względu wschodnie pogranicze Polski w wielu aspektach swego funkcjonowania odbiega od pozostałych regionów Polski.

Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju miast nadgranicznych

Granica państwa jest rozumiana jako obszar stwarzający możliwości do podejmowania wspólnych przedsięwzięć, mających na celu umocnienie i rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych do realizacji takich zamierzeń (Europejska Konwencja Ramowa... 1993). Siła lub słabość każdej ze stron uczestniczących w takiej współpracy jest w dużej mierze wypadkową siły lub słabości narodowej gospodarki i sprawności zarządzania, a także skali dostrzegania spraw pogranicza przez centralną politykę wewnętrzną i zewnętrzną (Białobrzeska 2004).

Obecnie na wschodnim pograniczu Polski granica nie pełni już wyłącznie funkcji oddzielającej społeczeństwa i systemy polityczno-gospodarcze. Od wielu lat władze różnego szczebla, organizacje pozarządowe oraz lokalne społeczności czynią starania na rzecz przekształcenia wschodniego pogranicza w granicę ekonomiczną o coraz większym stopniu przenikania (Białobrzeska, Kisiel 2003). Choć z 4 sąsiedztw Polski za tą granicą tylko Litwa jest członkiem UE, przez to tylko ten odcinek granicy jest „wewnętrzny” dla Unii, zaś pozostałe 3 państwa tworzą na wschodnim pograniczu Polski „zewnętrzną” granicę UE.

Ważnym, ale niestety jednym z nielicznych zewnętrznych czynników rozwojowych miast nadgranicznych wschodniego pogranicza Polski jest wymiana przygraniczna z Rosją (Obwód Kaliningradzki), Litwą, Białorusią i Ukrainą. Obawy o utrzymanie dotychczasowej skali pozytywnego oddziaływania tego czynnika na rozwój obszarów przygranicznych pojawiły się po wejściu Polski i Litwy do UE. Doszło do wprowadzenia wiz dla obywateli państw trzecich, co osłabiło dotychczasowe kontakty i handel ze Wschodem (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2007).

Sąsiedztwo przygraniczne stwarza szczególnie możliwości wzrostu powiązań gospodarczych (przepływów towarowych, usług) i społecznych (kontaktów, współpracy), stanowiących specyficzny czynnik rozwoju gospodarczego regionów nadgranicznych (Chojnicki 1999: 357), w tym również znajdujących się tam miast.

Najbardziej rozwinięta transgraniczna współpraca między Polską a jej sąsiadami odbywa się w oparciu o euroregiony. Euroregion to określona geograficznie całość obejmująca regiony dwu lub więcej krajów, które zgodziły się koordynować działania dla dobra rozwoju obszarów przygranicznych. Inicjatywę euroregionalną zapoczątkowano po II wojnie światowej, by zapobiec przyszłym konfliktom w Europie oraz złagodzić narodowe antagonizmy. Poza tym współpraca taka miała pociągać za sobą rozwój ekonomiczny zaangażowanych w nią stron (<http://www.carpathian.euroregion.org>).

Współpraca euroregionalna jest odmianą współpracy transgranicznej. Jedną z propozycji zdefiniowania euroregionu jest pojęcie *określonego geograficznie obszaru obejmującego przygraniczne części dwu lub więcej państw, które chcą ze sobą współpracować i koordynować działania społeczności lokalnych w różnych dziedzinach* (Potulska, Potulski 2002). Formę euroregionu wyróżnia wyższy poziom instytucjonalizacji i formalizacji, który polega na powoływaniu stałych, transgranicznych struktur i organów współpracy w postaci rad, sekretariatów, grup roboczych. Nazwa „euroregion” pochodzi od najstarszej inicjatywy współpracy transgranicznej „Euroregio”. Region o tej nazwie został powołany do życia w 1958 r. na obszarze przylegającym do granicy holendersko-niemieckiej, pomiędzy rzekami Ren, Ems i Ijssel. W skład „Euroregio” wchodzi obecnie 105 członków – dystrykty i miasta zorganizowane w stowarzyszeniach regionalnych. Jego organami są zarząd, rada i sekretariat. Zakres działalności pierwszego euroregionu obejmuje: gospodarkę, bieżące programy graniczne, sprawy socjalne, transport, środowisko, rolnictwo, kulturę, technologię, turystykę, edukację i szkolenie (Potulska, Potulski 2002). W połowie lat 50. podobne formy współpracy powstały w Skandynawii, krajach alpejskich, pomiędzy Francją i Niemcami (CIMAB) oraz pomiędzy Szwajcarią, Francją i Niemcami (Regio Basiliensis) – Malchus (1996). Były one tworzone pomiędzy krajami o podobnym poziomie życia, stabilnych ekonomicznie i finansowo (Eberhardt 1994a). W UE euroregiony odegrały bardzo dużą rolę w zacieśnianiu kontaktów pomiędzy krajami członkowskimi oraz w integracji z przyszłymi członkami Unii (Potulska, Potulski 2002).

Jednym z przejawów demokratyzacji w Polsce jest decentralizacja, szczególnie ważna jest decentralizacja kontaktów międzynarodowych. Służy ona nawiązaniu bezpośrednich kontaktów o charakterze transgranicznym oraz uczestniczenia w międzynarodowych organizacjach regionalnych (Potulska, Potulski 2002), w tym także w euroregionach. Działania takie uważane są za ważny element polskiej polityki zagranicznej (Dziedzic 1996).

Dotychczasowe doświadczenia współpracy regionów przygranicznych ze wschodnimi sąsiadami zaowocowały pozytywnymi skutkami przejawiającymi się w nawiązywaniu stosunków międzyludzkich i instytucjonalnych (Stasiak 2002).

Dla pogłębienia tej współpracy należy we właściwy sposób wykorzystywać walory przygranicznego położenia oraz wielokulturowy charakter tego obszaru (Koter 2003). Przesłankami ku temu są: przyjęty ustrój polityczny i gospodarczy oparty na założeniach gospodarki rynkowej oraz zasadach demokracji; nowe podstawy prawno-instytucjonalne stosunków międzypaństwowych wynikające z zawartych przez Polskę traktatów; politycznie nowy kształt granicy w związku z członkostwem Polski i Litwy w UE; porównywalny poziom rozwoju gospodarczego pogranicza Polski i jej sąsiadów oraz występowanie wielu wspólnych problemów do rozwiązania, a także aktywność środowisk lokalnych w nawiązywaniu współpracy przygranicznej (Białobrzaska, Kisiel 2003).

Analizując rozwój współpracy transgranicznej i efekty funkcjonowania euroregionów, należy podkreślić, iż dorobek Polski w zakresie współpracy transgranicznej, jak na taki krótki czas, jest już znaczny. Od połowy lat 90. obserwuje się stale rosnące zainteresowanie współpracą transgraniczną.

Zakończenie

Chcąc lepiej zrozumieć obecne przemiany miast nadgranicznych, należy rozpocząć od samego powstania tych ośrodków. Miasta położone w obrębie wschodniego pogranicza Polski mają różnicowaną genezę historyczną. Prawie połowa z ośrodków nadgranicznych powstała już w średniowieczu. Większość badanych ośrodków przez długi czas swego istnienia miała szansę rozwijać się z dala od granic państwowych. Dopiero koniec II wojny światowej i ustalenia konferencji w Teheranie i Poczdamie ustanowiły obecny zarys granic Polski, sprawiając, że badane ośrodki zaczęły funkcjonować jako miasta nadgraniczne. Właśnie położenie w tym przypadku uważane jest za determinantę ich obecnych problemów zarówno gospodarczych, jak i demograficzno-społecznych.

Jednym z pomysłów na przezwycięzenie oddziaływania pobliskiej granicy jako bariery dla rozwoju (Anderson, Bort 1997, Passi 2001) są podejmowane próby współpracy transgranicznej. Miasta nadgraniczne wschodniego pogranicza Polski leżą w obrębie 5 euroregionów – obszarów objętych współpracą transgraniczną. Najstarszym i największym z nich jest Euroregion Karpaty, a najmłodszym i najmniejszym – Puszcza Białowieńska. Istnieje duże zainteresowanie tego typu współpracą (Perkmann 2003), która przede wszystkim zaowocowałaby rozwojem wzajemnych kontaktów, turystyki, przedsięwzięciami związanymi z ochroną środowiska oraz współdziałaniem w zakresie kultury i edukacji, niestety, w mniejszym stopniu – aktywizacją gospodarczą.

Literatura

- Anderson M., Bort E. (red.), 1997, *The Frontiers of Europe*, Pinter, London.
- Białobrzeska R., 2004, *Rola granicy w rozwoju współpracy transgranicznej (na przykładzie granicy z Federacją Rosyjską)*, [w:] J. Sikorski (red.), *Rozwój regionów wschodnich – szanse po przystąpieniu do Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, 38–50.
- Białobrzeska R., Kisiel R., 2003, *Współpraca transgraniczna wschodnich regionów Polski*, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn, 97–98.
- Chojnicki Z., 1999, *Podstawy metodologiczne i teoretyczne geografii*, Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Dziedzic B., 1996, *Euroregiony w polityce zagranicznej Polski*, [w:] M. Bałtowski (red.), *Regiony, Euroregiony, Rozwój Regionalny, Euroregion Bug*, 4, Politechnika Lubelska, Norbertinum, Lublin.

- Eberhardt P., 1994a, *Problematyka tzw. euroregionów na wschodnim pograniczu Polski*, [w:] P. Eberhardt, K. Miros (red.), *Węzłowe problemy współpracy przygranicznej*, *Biuletyn poświęcony Prof. dr hab. Andrzejowi Stasiakowi z okazji 40-lecia pracy naukowej*, Biuletyn, 5, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Eberhardt P., 2004, *Polska i jej granice. Z historii polskiej geografii politycznej*, Wyd. UMCS, Lublin.
- Europejska Konwencja Ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi, sporządzona w Madrycie 21 maja 1980 roku, [w:] Dz.U. Nr 61, 1993 r., poz. 287 i 288.
- Koter M., 1998, *Multicultural Border Regions of Europe – Forms of Ethnic Composition and Process of their Differentiation*, [w:] K. Heffner, M. Koter (red.), *Borderlands or transborder regions*, Geographical, Social and Political Problems, Region and Regionalism, 3, Opole–Łódź, 233–240.
- Krzysztofik R., 2000, *Umieszczenie północno-wschodniej Polski w świetle wybranych pojęć i teorii z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej*, *Czasopismo Geograficzne* 71, 2, 189–208.
- Kwiatek J., Lijewski T., 2002, *Leksykon miast polskich*, Muza, Warszawa.
- Lijewski T., 1994, *Problemy komunikacyjne wschodniego pogranicza Polski*, [w:] T. Wilgat (red.), *Ogólnopolski Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Referaty i postery*, Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział Lubelski, UMCS, Lublin.
- Malchus von V.F., 1996, *Projekt Łące – więzi pomocowe i współpraca europejskich regionów granicznych*, [w:] M. Bałtowski (red.), *Regiony, Euroregiony, Rozwój Regionalny*, Euroregion Bug, 4, Politechnika Lubelska, Norbertinum, Lublin.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2007, *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013*, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Projekt nr 6, Warszawa.
- Passi A., 2001, „A Borderless world” - Is it only rhetoric or will boundaries disappear in the globalizing world?, [w:] Reubner P., Wolkersdorfer G. (red.), *Politische Geographie: Handlungsorientierte Ansätze und Critical Geopolitics*, Heidelberg Geographische Arbeiten, Heft 112, Im Selbstverlag des Geographischen Instituts der Universität Heidelberg, Heidelberg, 133–145.
- Perkmann M., 2003, *Cross-Border Regions in Europe, Significance and Drivers of Regional Cross-Border Co-operation*, *European Urban and Regional Studies*, 10 (2), 153–171.
- Potulska K., Potulski J., 2002, *Współpraca transgraniczna. Podstawy prawne i formy istnienia euroregionów na granicach Polski*, <http://www.2p.pl/nn/samorzad/raporty/euroreg.html>
- Stasiak A. (red.), 2002, *Euroregiony wschodniego pogranicza – założenia i osiągnięcia*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Białystok.
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej, Dz.U. Nr 78, poz. 461, z późn. zm.

Źródła Internetowe:

<http://www.carpathian.euroregion.org>

<http://www.kki.com.pl>

<http://www.stat.gov.pl>

Agnieszka Brzosko-Sermak

Special hallmarks of the development of Polish eastern border cities

Summary

The cities of the eastern Polish borderland have various historical backgrounds, but their current border locations were established at the end of the Second World War. Their locations on the Polish border are a main determinant of the contemporary socio-economic problems of the region. Transnational cooperation connected with Euroregions is regarded as the main opportunity for the future development of this area. Euroregions stimulate transnational contacts, tourism, cultural and educational development, and help to implement common environmental protection solutions. However, the development of the local economy has been slower than expected.